

csak el a szoláris úton, reprezentálva, hogy létezésük egészét egy új, a Lét kötelékeitől szabad állapotba integrálták.

A távolság teremtő létmód; és nem teremt meg mást, mint önmagunknak pozitív értelemben vett közelségét. Hiszen mondhatjuk az Evangélium szavaival: "Közel van Isten országa", és ezt azért nem pillanthatja meg az ember, mert az negatív értelemben távoli a számára. Távoli az ember magától, távoli önnön ideájától. Meg kell szüntetni a kiindulási állapot és a cél közötti távolságot (a relatív szubjektivitást vissza kell emelni önmaga centrális voltába). — *A távolság katartikus ereje teremt meg önmagát, önnön közelségében és bizonyosságában.*

Így mondhatjuk: az embernek a tér- és időbeli közelség és távolság érzése mindezekből következő. A modern kor falanszterszerű összearzátsága, teret hódító közege, a mélypszichológiai vizsgálódások határokat oldó volta mind létszemléleti alapjainak következményei.

A modern mentalitás tendenciái szemben állnak az archaikus kor isteni vezérlő-elvével: a szellem uralmával. *Fény, forma és kozmosz.* Itt nem ösztönökről beszéltek, hanem megtisztítandó akaratról; nem a lélek nedvessége és mámoritassága vezérelte az embert, hanem a szellem szárazsága, megalkuvást nem ismerő volta; a Létet nem az alaktalan tömeg, hanem az isteni forma uralta.

A létezés megköthető közelsége az ember elveszített akarata. Ennek transzmutációja csak a középpont ereje által lehetséges: a kötelékek megtisztított akarattá tehető, amelyek *ténylegesen a hatalomhoz rendelt akaratként* jelennek meg. És ha a szellemi ember eloldotta magát a Lét megköthető erejétől, akkor azt úgy hagyja el, "mint leigázott földet a győztes király" (Sutta-Nipata I, 3, 46.).

SZONGOTT RUDOLF

AZ ISTENI VÁROS

Az 'Isteni Város' (a hindu tradícióban *Brahma-purna*) szimbolizmusáról már több alkalommal beszélünk; ismeretes, hogy az, amit tulajdonképpen jelöl: a lét centruma, - az amit a szív képvisel és aminek a testi szervezetben valójában meg is felel; továbbá, hogy ez a centrum *Purushának* lakhelye; azonos ez azzal az Isteni Princípiummal (*Brahma*), aki mint 'belső rendező' (*antar-ym*) irányítja ennek a lénynek összes képességeit 'nem-cselekvő' aktivitásával, pusztán jelenlétének egyenes következményeként. - Éppen ezért a *Purusha* névnek értelmezése, *puri shaya*, vagyis aki létében mint egy városban (*pura*) lakik vagy nyugszik (*shaya*); ez az értelmezés természetesen a *Nirukta*-val kapcsolatos, bár A. K. Coomaraswamy megjegyezte, hogy ez a legtöbb esetben nem így van, ugyanakkor egy valóságos etimológiai származásra utalhat¹; mivel ez a szempont számos egybevetésre ad alkalmat, megérdemli, hogy kissé elidőzzünk rajta.

Először is meg kell jegyezni, hogy a várost jelentő görög *polis* és a latin *civitas* szó gyökei megfelelnek a *Purusha* szót alkotó két elemnek, - annak ellenére, hogy ez a fonetikai változások miatt nem azonnal szembeűnő. Az európai nyelvekben ugyanis a szanszkrit *pri* vagy *pur ple-vé*, vagy *pel-lé* alakul, úgyhogy *pura* és *polis* teljesen azonos értelműek; ez a gyök minőségi szempontból a teljesség ideáját (szanszkrit *puru* és *purna*, a görög *pleos*, a latin *plenus*, az angol *full*) fejezi ki, mennyiségi szempontból pedig a pluralitást (görög *polus*, latin *plus*, német *viel*). - Egy város természetesen csak az ottlakó individuumok sokaságának (pluralitásának) gyülekezete lehet, azoknak az összessége, akik a 'populációt' képezik (a *populus* szó eredete ugyanaz); ez már önmagában is igazolná a szóban forgó terminusok használatát; amit azonban még csak a külső aspektus; ha a dolgok mélyére akarunk hatolni, ennél sokkal fontosabb a teljesség (*plenitudo*) ideája. Ismeretes, hogy a telt és az üres, az aktív és a passzív princípium egymást kiegészítő arculatok; jelen esetben azt mondhatnánk,

¹ What is Civilisation? (Albert Schweitzer Festschrift); szempontjaink egy részét ebből a tanulmányból vesszük, főleg ami a nyelvészeti vonatkozásokat illeti.

hogy Purusha betölti az 'Isteni Város' egész kiterjedését, meghosszabbítását és tartozékát, vagyis a lét teljességét, amely enélkül a jelenlét nélkül nem lenne más, mint üres 'térsg' (*ksbtra*), vagy más szavakkal minden tényleges létet nélkülöző tiszta potencialitás. - Az Upanishad textusai szerint Purusha az, aki ezt az 'egészet' (*sarvam idam*) sugárzásával, 'nem-cselekvő' aktivitásával megvilágítja, minden manifesztáció ezáltal realizálódik, mégpedig aszerint a mérték szerint, amit ennek a sugárzásnak effektív kiterjedése meghatároz, - ugyanúgy, mint a keresztény tradíció apokaliptikus szimbolizmusában a centrumban nyugvó, tehát nem cselekvő állapotban lévő, 'mintegy feláldozott' Bárány teljesen bevilágítja az 'Égi Jeruzsálem'-et. - Hozzátehetnénk még ezzel kapcsolatban, hogy a Bárány feláldozása a 'világ kezdetén' valójában azonos a védikus áldozattal, amelyben Purusha a manifesztáció kezdetén látszólag felosztja önmagát, hogy lényegében mindig, minden lényben és minden világban egyszerre lakozzék, úgy, hogy bár lényegében mindig is egy, és egységében primordiálisan mindent magában foglal, külsőleg mint megsokszorozott jelenik meg, ami pontosan megfelel az előbb említett plenitudo és pluralitás ideájának, ezért mondják, hogy "két Purusha van a világban, az egyik elpusztítható, a másik elpusztíthatatlan: az egyik minden lény között megoszló, a másik megingathatatlan".

Másrészt viszont a latin *civitas* a *kei* gyökből származik, ami a nyugati nyelvekben a szanszkrit *sh*-val (*shaya*) egyenlő; első jelentése pihenés (a görög *keisthai*, fekvé lenni), aminek a városra jellemző lakhely, állandó tartózkodás tulajdonképpen egyenes következménye. Az 'Isteni Városban' pihenő *Purusha* a város egyetlen lakójának (*civis*)² nevezhető, mert a *Populatio*, a lakók sokasága, csak általa létezik igazán, minthogy teljes egységben a *Purusha* fényétől való, és lélegzetétől élő (*prna*); fény-sugár és élet-lehellet itt valójában a *sutratma* két aspektusa. - Ha az 'Isteni Várost' (vagy az evangélium szavai szerint "bennünk levő" 'Isten Országát'), a legszorosabb értelemben vesszük, vagyis a lét tulajdonképpeni centrumának tekintjük, valóban *Purusha* az egyetlen lakója, de ennek a fogalomnak a lét egységére való kiterjesztése, annak minden lehetőségével és alkotóelemével, a már említett okoknál fogva úgyszintén jogos, és ebből a szempontból semmi nem változik, minthogy mindez teljes egészében a *Purushától* függ, és magát a létet is tőle kapja. - Az életműködéseket és a lét lehetőségeit ebben a vonatkozásban gyakran a király alattvalóihoz vagy szolgálóihoz hasonlítják; a köztük fennálló hierarchikus viszonyt pedig az emberi társadalom kasztjaihoz³; a király palotája, ahonnan mindent irányít, a város centruma

² Philon a megfelelő görög kifejezést, *monos polites*, Istenre vonatkoztatta.

³ Ezt a szempontot Platon a *Republica*-jában is kifejtette.

vagy szíve⁴, a *lényeg*, aminek minden egyéb csak meghosszabbítása vagy 'extenziója' (a *kei* gyökben ez is bennfoglaltatik); az alattvalók azonban a királlyal szemben soha nincsenek teljes függőségben, mint amiről a *Purusha* esetében szoltunk, mert a királyi funkció ugyan egyedüli a városban és a 'kormányzó' státusza teljesen más, mint a 'kormányzottaké'⁵, a király maga mégis, hasonlóan az alattvalóihoz, emberi lény, nem pedig egy másrendbeli princípium. - Ennél pontosabb képet kínál a bábjáték, ahol a marionett bábukát kizárólag emberi akarat irányítja, teljesen kedve szerint; a fonal, aminek segítségével mozgatja őket, természetesen megint csak *sutratam* szimbólum; a *Katha-Sarit-Sagara*-ban⁶ egy különösen szemléletes mítosz elmeséli, hogy egy város csupa fa-automatából álló lakossága minden vonatkozásban, viselkedik mint élő ember, de beszélni nem tud; a város közepén, a palotában lakik egy ember, ő az 'egyetlen tudat' (*ekakam chetanam*) a városban, ő az automaták minden mozdulatának eredője is; figyelemre méltó a történetben, hogy ez az ember - az automaták készítője - ácsmester, ami őt *Wishwakarma*-val azonosítja, vagyis azzal az isteni princípiummal, amely az univerzumot építi és elrendezi⁷.

Ez utóbbi megállapítás arra a további kifejtésre késztet, hogy az 'Isteni Város' 'makrokozmosz' és 'mikrokozmosz' szimbólum - bár eddig szinte csak az utóbbiról beszéltünk; többféle 'makrokozmosz' alkalmazás is lehetséges és többféle szinten, aszerint, hogy partikuláris, vagyis determinált létállapotról (a fentebb említett 'Égi Jeruzsálem' tulajdonképpen ilyen vonatkozású), vagy az univerzális mani-fesztáció egészéről van szó. - Akár egy bizonyos világ centrumáról, akár a világok összességének centrumáról beszélünk, minden megfelelő területen az Isteni Princípium (a Napban lakozó szanszkrit szó *Purusha*, a nyugati tradíciók *Spiritus Mundi*-ja) centralitása játssza a 'rendező' szerepét, mint a minden létezők szívében lakozó *Purusha*, az egyes létezők lehetőségének megfelelően. - Amit itt 'mikrokozmosz' vonatkozásban minden partikuláris lény különböző képességeivel kapcsolatban mondtunk, az minden változtatás nélkül alkalmazható a lények sokaságára is. A Nap mint a 'Világ Szí-

⁴ Ez a palota ugyanakkor templom is volt eredetileg; ez a kettős jelleg olykor még a 'történeti' korokban is megtalálható, nevezetesen említjük meg a kínai *Ming-Tang*-ot. (Lásd: René Guénon, *La Grande Triade*, XVI. fejezet.)

⁵ Arisztotelészi és skolasztikus kifejezéssel élve, a 'kormányzó' 'aktusban' van, a 'kormányzottak' pedig 'lehetőségben'; a tradicionális felfogás szerint tehát a király és országa közötti viszony az aktív és a passzív princípium viszonyának felel meg; másrészt a király, mint a világi hatalom gyakorlója, a spirituális hatalomhoz való relációjában maga is passzív princípiumot képvisel. (cf. A. K. Coomaraswamy, *Spiritual Authority and Temporal Power in the Theory of Indian Government*).

⁶ Lásd A. K. Coomaraswamy, 'Spiritual Paternity' and the 'Puppet Complex' (1945)

⁷ Lásd René Guénon, *Macons et Charpentiers*, in *Études Traditionelles* (1946)

ve⁸ szimbólum arra is magyarázatot ad, hogy miért képvisel a 'Nap sugara', a *sushumna*⁹ minden létezőt, a centrális *Purusha*-val összekötő *sutratmat*. A *sutratma* különböző reprezentációi azt is megmutatják, hogy a *Purusha* látszólagos osztottsága - mind a 'makrokozmosz', mind a 'mikrokozmosz' rendben - nem valami fragmentációként értendő, ami esszenciális egységének ellentmondana, hanem a sugarak centrumhoz való viszonyához hasonló 'kiterjesztettségként', ugyanakkor, mivel a *sutratma* fonal jellegű (*sutra*), ez a szimbólum szoros összefüggésben van a szöveg szimbolikájával¹⁰.

Egy pontot szeretnénk még röviden érinteni: minden városnak (*civitas*), vagy emberi közösségnek (*societas*), ahhoz, hogy tradicionális szempontból törvényes, vagyis 'normális' legyen, amennyire csak lehetséges, az 'Isteni Város' mintáját kell követnie; azt mondtuk, amennyire csak lehetséges, mert - világunk jelenlegi feltételei között legalábbis, - ennek a mintának utánzása (amely tulajdonképpen egy '*archetypos*') természetesen mindig tökéletlen lesz - ugyanúgy, amint *Purusha*-nak a királlyal való összehasonlításával kapcsolatban mondtak mutatják, bárhogyan is legyen, szigorúan véve csak annyiban beszélhetünk civilizációról, amennyiben ez valamilyen mértékben megvalósul. - Minden, amit a modern világban így neveznek - és minden, amiről azt állítják, hogy maga a par excellence 'civilizáció' - csupán karikatúrája, sok szempontból ellentéte az eredetinek. A jelenlegi antitradicionális civilizáció nemcsak, hogy nem érdemli meg ezt a nevet, hanem ha szigorúan vesszük, az igazi civilizációnak kifejezett antitézise.

RENÉ GUÉNON
(fordította: Kélemen Renée)

⁸ Természetesen nem arról a Napról van szó, 'ameylen minden ember lát', hanem a spirituális Napról, "amelyet csak kevesen ismernek intellektusuk által" (Atharva-Veda, X. 8. 14.), és a zeniten ábrázolnak teljes, megingathatatlan voltában.

⁹ Cf. *L'Homme et son devenir selon le Vedanta*, chap. XX, ez a 'Napsugár' ugyanaz, mint az 'aranyfonál', amiről Platón beszél.

¹⁰ Lásd: *Le Symbolisme de la Croix*, chap. XIV. Megemlítendő itt a pók a hálójának közepe, mint Nap-szimbólum, amelynek minden sugara önmaga emanációja vagy 'kiterjesztése' (minthogy a pók hálója a saját szubsztanciájából való), amely forrásától kiindulva, terjeszkedésének arányában és minden irányban aktualizálja a világ 'szövetét'.

A KHA, A TÉR ÉS AZ INDIAI METAFIZIKÁBAN ELŐFORDULÓ EGYÉB "ZÉRÓT" JELÖLŐ KIFEJEZÉSEK

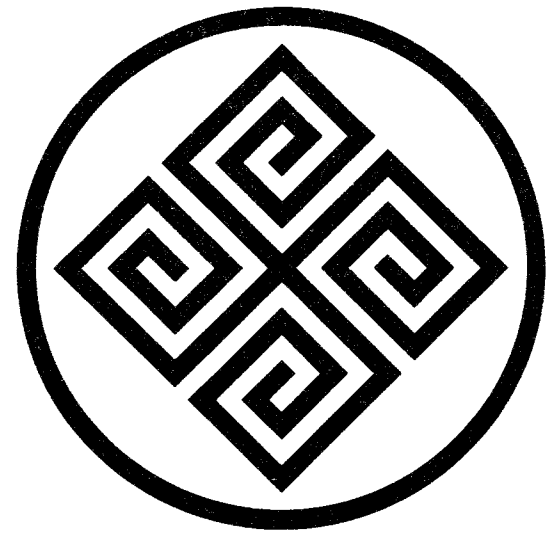
A görög *Chaos*-szal rokonságban álló szanszkrit *kha* tulajdonképpen "lyukat" jelöl; a Rg Védában elsősorban a "kerékgyuban található lyuk, amelyen keresztül a tengely áthalad" (Monier-Williams). A. N. Sing meggyőzően mutatta be, hogy az indiai matematikai használatban, a keresztény éra korai századai alatt általánosan elfogadva a *kha* "zérót" jelentett;¹ Suryadeva, az Aryabhatát magyarázva mondja, hogy a "*kha* az ürességre utal (*kbāni sunyāuṣa laksitāni*) ... így a khadvinake szó tizen-nyolc zéróval jelölt helyet jelent." Egyéb kifejezések között a következők jelentik még a zérót: *sunya*, *ākāsa*, *vyoma*, *antariksa*, *nabha*, *ananta* és *ṣurna*.² Azonnal szembeütő a *sunya*, "üresség" és a *ṣurna* "teljesség" szavak összefüggése; s amit ez magában foglal, az valamennyi szám virtuális, vagy potenciális jelenléte abban, amely számon kívüli; egyenlettel kifejezve: $0 = X - X$; nyilvánvaló, hogy a zéró számhoz való viszonya olyan, mint a lehetőség viszonya az aktualitáshoz. Továbbá ugyanazokkal az összefüggésekkel az *ananta* kifejezés használata a zérónak a végtelennel való azonoságát foglalja magában; így minden sorozat kezdete ugyanaz, mint a vége. Ez utóbbi gondolattal már találkoztunk a korábbi metafizikai irodalomban, például a RV IV. 1. 11. részében, ahol Agnit "végei elrejtőjeként" írják le (*gubamāno antā*); AB III. 43. "Agnistoma, olyan, mint egy szekérkerék, vagyis végnélküli (*ananta*)"; JUB I. 35.

¹ *Journal of the United Provinces Historical Society*, VII, 44-45, 62.

² Arra is rá lehetne mutatni, hogy már csak azért sem lehet jelenlegi írásunk célja, sem a Rg védai decimális rendszer, sem a "zéróval" kapcsolatos elgondolás argumentálása, mivel a "decimális számjelölés egyértelműen már jóval azelőtt létezett és általános matematikai használatban volt, mielőtt a helyiérték elv gondolatát nyelvi környezetben is alkalmazták volna" (idib., p. 61) és nem utolsósorban azért, mert a decimális skála már Mohenjo Daro előtt is ismeretes volt (E. J. H. Mackay, "Further Excavations at Mohenjodaro" *Journal of the Royal Society of Arts*, LXXXII, 1934, 222). Célunk mindössze annyi lehet, hogy az Aryabhatá és a Bhāskara által később a "zéró", az "egy" és néhány nagyobb szám jelölésére használt kifejezések metafizikai, illetve ontológiai implikációját bemutassuk.

ARKHIÉ

II

A P X H

B